

ENGEDETLENSÉG

NAOMI ALDERMAN

21. SZÁZAD
KIADÓ

Budapest, 2018

1

És a szombat napján a lévíták szombati zsoltárt énekelnek majd, éneket az eljövendő világért, a tökéletes szombat eljövételért, az örök élet megelégedett nyugalmáért.

Misna, *Támid* 7:4; szombaton,
a reggeli istentisztelet részeként hangzik el

Mire elérkezett a Tóra örömnépe utáni első szombat, Ráv Krushka annyira lesoványodott, arca pedig olyan halovány lett, hogy mélyen ülő szemében a gyülekezet tagjai már a túlvilágot vélték megpillantani.

A Ráv átsegítette őket az őszi nagyünnepeken, és végig állva maradt az engesztelő napi böjtöt lezáró kétórás szertartás alatt is, noha szeme közben nemegyszer fennakadt, úgyhogy azt lehetett hinni, menten elájul. Még a tóratekercekkkel is vidám táncot lejtett, ha csupán néhány percig is. Mostanra azonban, hogy azok a szent napok véget értek, szinte minden életereje elhagyta. Ezen a tikkasztó, túlrett szeptemberi napon, amikor a csukott ablakok miatt a gyülekezet minden tagjának homlokán gyöngyözött a veríték, az unokaöccse, Dovid karjára támaszkodó Ráv gyapjú felöltőt viselt. Hangja erőtlen volt, keze reszketett.

Egyértelmű volt a dolog már egy ideje. Hangja, amely valaha telt és tiszta volt, akár a vörös kidusbor, már hónapok óta rekedten szólt, és időnként éles kis köhécselések vagy heves

öklendő- és fuldoklórohamok akasztották meg. Ennek ellenére nehéz volt hinni a tüdön észlelt halvány árnyékfoltban. Ki vesz észre egy árnyékfoltot? Mi az az árnyékfolt? A gyülekezet képtelen volt elhinni, hogy Ráv Krushka csak úgy behődöl egy árnyéknak – ő, aki a Tóra fényét oly erővel látszott sugározni, hogy mindnyájan megvilágosodottnak érezték magukat a jelenlétében.

Már egy ideje lábra kapott a hír a közösségben, az utcán beszéltek egymás között az emberek. Egy Harley Street-i specialista azt mondta neki, minden rendbe jöhet, ha egy hónapot pihen. Egy híres rebbe üzenetet küldött, hogy ötszáz *ifjú jesíva bócher*rel együtt naponta elmondják a teljes Zsoltárok könyvét Ráv Krushka minél hamarabbi gyógyulása érdekében. Többen is állították: a Rávnak korábban prófétai álma volt arról, hogy meg fogja érni a Jeruzsálemben újra felépülő Szentély alapkövetését.

Ennek ellenére napról napra törékenyebb lett. Hanyatló egészsége Hendon-szerte és azon túl is ismertté lett. Ahogyan az már lenni szokott, a gyülekezetnek azokon a tagjain, akik korábban akár egy-egy teljes hetet is távol maradtak a zsinagógától, netán egy másik közösség szertartásán vettek részt, most erőt vett a vallásos buzgalom. Minden héten több hívő jelent meg, mint az azt megelőzőn. Az esetlen kis zsinagógát – amelyet eredetileg két egybenyitott ikerházból alakítottak ki – nem ekkora embertömegre tervezték. Az istentiszteletek alatt áporodottá vált a levegő, elviselhetetlenné a meleg, és rossz szag terjengett.

A zsinagóga vezetőségének egy-két tagja felvetette, hogy a rendkívüli számban megjelentek igényét kielégítendő esetleg egy másik istentiszteletet is szervezhetnének. Jichák Hartog,

az elnök, elutasította felvetésüket. Ezek az emberek, jelentette ki, azért jöttek, hogy a Rávot lássák, és látni is fogják.

Tisirének ezen a szombatján tehát a zsinagóga dugig megtelt, ám a gyülekezet tagjai inkább összpontosították figyelmüket magára a Rávra, mint azokra az imákra, amelyeket Teremtőjükhöz intéztek. Egész reggel aggódva figyelték. Igaz ugyan, hogy Dovid ott volt a nagybátyja mellett, tartotta neki az imakönyvet, és megtámasztotta a jobb könyökét, de nem lehetséges, sutyorogták egymás között a hívek, hogy egy ilyen ember jelenléte inkább hátráltatja, mint segíti a Ráv gyógyulását? Dovid rabbi volt, ezt mindenki elismerte, de nem Ráv. A kettő között jelentős a különbség, ugyanis az ember a rabbi címet pusztán tanulmányok és vizsgák révén is megszerezheti, a Ráv címmel viszont a közösség ruházza fel szeretett vezetőjét, aki sugárzó és páratlan bölcsességével előttük jár, és mutatja nekik az utat. Ráv Krushka pedig kétségtelen ilyen vezető. Ám Dovid beszélt-e valaha is a közösség előtt, vagy adott-e olyan nagyszerű tóramagyarázatokat, mint a Ráv, aki ráadásul még egy ihletett és nagy tekintélynek örvendő könyv szerzője is? Nem, nem és nem! Dovid cseppet sem nyújtott vonzó látványt: alacsony volt, kopaszodó és kissé túlsúlyos, de mind-ezeknél sokkal nagyobb fogyatékoságnak ítélték, hogy szemerényi sem volt benne a Ráv szelleméből és tüzességéből. A gyülekezet egyetlen tagja, még a legkisebb gyermek sem szólította volna Dovid Kupermant „rabbinak”. Ő „Dovid” volt, vagy néha szimplán csak „a Rávnak az az unokaöccse, az a *segéd*”. No és a felesége! Mindenki tudta, hogy Esti Kupermannal nincs minden rendben, hogy van vele valami probléma, valami gond. Ám az ilyen dolgok a *láson hárá*, a „rossz nyelv” körébe tartoznak, és ilyesmiről az Örökkévaló megszentelt házában még csak suttogva sem szabad beszélni.

Abban mindenesetre mindenki egyetértett, hogy Dovid nem képes megfelelő támaszt nyújtani a Rávnak. A Rávot kiváló tóratudósoknak kellene körülvenniük, akik éjjel-nappal tanulhatnának, imígyen háritva el a rossz végzést. Milyen kár, mondták egyesek, hogy a Rávnak nincsen fia, aki tanulhatna helyette, ily módon érdemelve ki hosszabb életet a számára. Az is kár, jegyezték meg mások csendesebben, hogy a Rávnak nincsen fia, aki majd Ráv lehetne, ha ő már eltávozott. Mert így ki fog a helyébe lépni? Ezek a gondolatok már hónapok óta keringtek és egyre tapinthatóbbá váltak a zsinagóga tik-kasztó forráságában. És ahogy a Ráv ereje apadt, úgy vált hétről hétre Dovid is egyre görnyedtebbé, mintha csak érezte volna pillantásaik súlyát a vállán és azt az erőt, amellyel csalódottságuk préseli a mellkasát. Most már alig-alig pillantott fel az istentisztelet alatt, és nem is szólt semmit, csak lapozta az imakönyvet, és az ima szavaira igyekezett összpontosítani.

A délelőtt folyamán már az összes férfi előtt nyilvánvaló volt, hogy a Ráv rosszabbul van, mint amilyen állapotban korábban látták. Nyakukat nyújtogatták a valamikori kandallók és beépített kamraszekrények kiszögellései mögül, műanyag székeikkel pedig megpróbálták egy kicsit közelebb araszolni hozzá, hogy jobban láthassák, hogy akaratuk erejével éltessek tovább. A *sácharit*, azaz a reggeli istentisztelet előrehaladtával a helyiségben egyre melegebb lett, és minden férfi érezte, hogy combja még az öltönyadrágon keresztül is kezd hozzátapadni a székhez. A Ráv a *modim* alatt mélyen meghajolt, majd felgyenesedett, de látták, hogy az előtte álló pultot markoló keze fehér és reszket, arcát pedig, noha eltökélt kifejezés ül rajta, minden egyes mozdulatnál grimasz torzítja el.

Láthatták még a nők is – akik a helyiség három oldala mentén épített karzat fátyolfüggönyének lyukacsain keresztül ku-

kucskáltak –, hogy a Ráv ereje már majdnem teljesen elfogyott. Amikor lent kinyitották a frigyszekrényt, a tóratekercesk céd-rusillatot leheltek a gyülekezet tagjainak arcába, s ez mintha neki is erőt adott volna, mert felállt. Amikor azonban a szekrényt becsukták, nem úgy tűnt, mintha saját akaratából ült volna le, hanem mintha inkább csak megadta volna magát a gravitációnak. Kiszökött belőle az erő, amely addig álló helyzetben tartotta, és visszahanyatlott a székbe. Mire a tórai hetiszakasz feléhez értek, már szinte csak a gyülekezet akarata bírta rá Ráv Krushkát recsegő, fájdalmas lélegzetvételeire. Ha Dovid nincs ott, a Ráv törzse átbicsaklott volna az ő székére. Ezt még a nők is látták.

Esti Kuperman a női karzatról figyelte az istentiszteletet. Minden héten díszhelyet tartottak fenn számára az első sorban, közvetlenül a fátyolfüggöny előtt. Valójában az első sorban sosem ült senki, még ilyen alkalmakkor sem, amikor pedig minden helyre szükség volt. A nők inkább álldogáltak a karzat háterében, semhogy leüljenek az első sor szabadon hagyott helyeire. Esti hétről hétre egyedül ült, sosem hajtotta meg karcsú nyakát, egyetlen szóval vagy pillantással sem árulta el, hogy észrevette a két oldalán üresen sorakozó helyeket. Azért ült ott az első sorban, mert ezt várták el tőle. Ő volt Dovid felesége. Dovid a Ráv mellett ült. Ha a Ráv felesége nem hunyt volna el, Esti mellette ül. Amikor majd – Isten segítségével – gyermekáldásban részesülnek, a gyermekei is ott lesznek vele együtt. Egyelőre azonban egyedül ült.

A női szakasz hátrébb eső részéről semmit sem lehetett látni a szertartásból. Az ott ülő nőkhöz csupán a dallamok hatoltak el, akárcsak a mennyországban, amelynek kapui egyedül az éneklő emberi hangok előtt tárulnak fel. Esti viszont láthatta

az alant sorakozó fejtetőket, amelyeket vagy ovális kalap takart vagy kerek kipa díszített. Idővel a kalapok és a kipák mind egyéni jelleget öltöttek, s így már minden egyes színfoltot egy adott személlyel tudott azonosítani. Ott volt Hartog, a hitközségségi elnök, megtermett és izmos férfi, aki még az imák alatt is fel-alá járkált, alkalomadtán váltva egy-egy szót a gyülekezet valamely tagjával. Ott volt Levitsky, a zsinagóga gondnoka, aki imádkozás közben ideges, csipegető mozdulatokkal hajladozott. Ott volt Kirschbaum, az egyik előljáró, aki a falnak támaszkodott, és folyton elbóbiskolt, majd összerándulva felriadt. Figyelte őket, amint jönnek-mennek, felmennek a lépcsőn a tóraolvasó asztalhoz, majd visszatérnek a helyükre, felállnak, leülnek, finoman egyhelyben ringatóznak valami fura elkülönültségben. Időnként, amikor így lefelé bámult, olyanoknak tűntek ezek a mozdulatok, mintha valamilyen játék zajlana egy kockás táblán – kerek kövek lépegettek előre eltökélten, de látszólag céltalanul. Régebben gyakran kapta magát azon, hogy az ismerős dallamok és az ezt követő földszinti jövés-menés valamiféle transzszerű állapotba ringatja, úgyhogy ilyenkor jóformán észre sem vette, mikor ér véget az istentisztelet, és riadtan tapasztalta, hogy a körülötte lévő nők már mind Gut Sábeszt kívánnak neki, lent a férfiak pedig fokozatosan kisodródnak a látóteréből. Egyszer-kétszer meg azon kapta magát, hogy a látszólag üres zsinagógában áll, és fél hátrafordulni, mert mi van, ha néhányan a nők közül még ott sugdolódnak mögötte.

A Tisiré hónapnak e szombatján azonban nem engedte, hogy elragadja ez a révület. A gyülekezet többi tagjához hasonlóan leült, amikor a fejedelmi bársonyba öltöztetett tóratekerceket visszahelyezték az elöl álló frigyszekrénybe. Akárcsak a többiek, ő is türelmesen várt, hogy a sácharit előimádkozója lelép-

jen a *bimáról*, és átvegye helyét a következő szertartási szakasz, a *muszáf* előimádkozója. És akárcsak a többiek, ő is értetlenkedéssel fogadta, amikor a muszáf még öt perc elteltével sem kezdődött el. Kikémlelt a fátyolfüggönyön, és megpróbálta kivenni, mi zajlik lent. Nem akart hinni a szemének. A Ráv fekete kabátba burkolt, görnyedt alakját pillantotta meg, amint az ő férje karjára támaszkodva, apró, csoszogó léptekkel a bimá felé halad.

Régebben a Ráv az istentiszteletnek ezen a pontján intézett beszédet hozzájuk, az éppen olvasott és más forrásokkal mesterien kiegészített tórai szakaszból adva nekik sokrétű és gyönyörű tanítást. De már több hónap is eltelt, hogy utoljára így szólt volna hozzájuk. Ezen a héten, mint már oly sok hete, valamelyik korábbi tóramagyarázatának egy-egy másolatát rakták ki eléjük a padra. A Ráv nem volt elég jól ahhoz, hogy beszéljen. És most mégis épp felfelé tartott az emelvényre vezető három lépcsőfokon. Többfelé suttogó hangok hallatszottak, majd néma csend ereszkedett a zsinagógára. A Ráv beszélni fog.

A Ráv felemelte karját, amelynek a kabátujjból elővillanó része vékony és fehér volt. Amikor megszólalt, hangja meglepő erővel zengett. Mindig is igazi szónok volt; az embereknek nem kellett feszülten figyelniük, hogy megértsék a szavait.

– Beszélni fogok – mondta –, de csak nagyon röviden. Az utóbbi időben nem vagyok jól. De az Örökkévaló segítségével meg fogok gyógyulni.

Erre többfelé hevesen bólogatni kezdtek, és többen tapsban törtek ki, de ezeket gyorsan elcsendesítették, mivel a színházi tapsnak nincs helye a zsinagógában.

– Beszéd – mondta a Ráv. – Ha a teremtett világ zenemű lenne, akkor a beszéd lenne benne a refrén, a visszatérő mo-

tívum. A Tórában azt olvassuk, hogy az Örökkévaló szavak révén teremtette meg a világot. Pedig pusztán akarata által is létrehozhatta volna. Olvashatnánk ezt is: „És Isten elgondolta a világosságot, és lett világosság.” Nem. Dúdolhatta volna. Vagy megformálhatta volna agyagból. Vagy kilélegezhette volna. Az Örökkévaló, a mi Királyunk, a Szent, legyen áldott, ezek közül egyiket sem cselekedte. Megteremtendő a világot, beszélt. „És mondta Isten: „Legyen világosság!” És lett világosság.” Pontosan az történt, amit mondott.

A Ráv félbeszakította beszédét, mert heves köhögési roham tört rá, és mellkasából beteges, bugyborékoló hang szakadt fel. A férfiak közül többen felemelkedtek ültükből, hogy odasiesenek hozzá, de ő intett, hogy maradjanak. Rátámaszkodott Dovid vállára, három éleset köhentett, majd elhallgatott. Zihálva lélegzett, de folytatta.

– Maga a Tóra is könyv. Az Örökkévaló adhatott volna nekünk festményt is, szobrot, erdőt, állatot, vagy az elménkbe ültethetett volna ideát, hogy annak révén magyarázza el nekünk az Ő teremtett világát. De ő mégis könyvet adott nekünk. Szavakat.

Szünetet tartott, és körbepillantott a termen, kutató tekintettel nézegetve a néma arcokat. Abban a pillanatban, amikor a szünet már épp kissé hosszúra nyúlt, a Ráv felemelte a kezét, majd öklével hangosan lecsapott a felolvasóasztalra.

– Micsoda képességgel ruházott fel bennünket a Mindenható! Hogy beszéljünk, ahogyan Ő beszél! Bámulatos! A föld minden teremtménye közül egyedül *mi* tudunk beszélni. Mit jelent ez?

Halványan elmosolyodott, és újból körülpillantott a helyiségen.

– Ez azt jelenti, hogy noha csak elenyésző mértékben, bennünk is van valamennyi az Örökkévaló hatalmából. Szavaink bizonyos értelemben valódiak. Világokat képesek teremteni, és el is tudják pusztítani őket. Élük van, akár a késnek. – A Ráv félköríves, seprő mozdulatot tett a karjával, akárha kaszával suhintott volna. Elmosolyodott. – Természetesen a mi hatalmunk nem ér fel az Örökkévaló hatalmával. Erről sem szabad megfeledkeznünk. Szavaink többek ugyan a pusztaság lélegzetnél, de nem érnek fel a Tóra szavaival. A Tórában benne van az egész világ. A Tóra maga a világ. Ne felejtsetek el, gyermekeim, hogy összes szavunk, összes történetünk együttesen is legfeljebb a Tóra egyetlen verséhez írt kommentárral ér fel.

A Ráv odafordult Dovidhoz, és néhány szót súgott neki. A két férfi lelépdelt a tóraolvasó asztalhoz vezető lépcsőfokon, majd visszasétált a helyére. A gyülekezet néma csendben várakozott. A kántor végül összeszedte magát, és elkezdte imádkozni a *muszáfot*.

A Ráv szavai érezhetően nagy hatást gyakoroltak az imát vezető *cházánra*, mert mintha minden egyes betűt, minden egyes szótagot különös figyelemmel ejtett volna ki. Lassan beszélt, de tisztán és élénken, mintha most hallaná életében először e szavakat, és most fogná fel először értelmüket.

– *Mechálkél chájim b'cheszed* – mondta egyszerűen. – Táplálja az élőket kegyességgel, föléleszti a holtakat nagy irgalommal.

A gyülekezet hasonlóan felelt, válaszaik egyre erősebben és egyre tisztábban szóltak, míg végül már egyetlen egységes hangon zengtek.

Amint a kántor elérkezett a *kedusához*, izzadni kezdett, és arcából kifutott a vér.

– *Náárichá veNákdischbá...* – mondta.

– *Kádos, kádos, kádos* – felelte a gyülekezet lábujjhegyre emelkedve és szédelegve is kissé, talán a meleg miatt –, szent, szent, szent a seregek Istene.

És ebben a pillanatban, amikor mindnyájan lábujjhegyen ágaskodtak a Mindenható felé, a teremben robaj hallatszott, mintha csak Libanon hatalmas cédrusai közül dőlt volna ki egy. A férfiak odafordultak, a nők a nyakukat nyújtogatták. A gyülekezet azt látta, hogy Ráv Krushka a széke mellett az oldalán fekszik. Hosszan felnyögött, de nem mozdult, a bal lábát kivéve, amely a pad oldalának verődve rángatózott, s ezeket a tompa koppanásokat jól lehetett hallani az egész zsinagógában.

Pillanatnyi csend állt be, mindenkinek vadul lüktetett a halántéka.

Hartog tért magához elsőként. Odarohant a Rávhoz, és félretolta mellőle Dovidot. Meglazította a Ráv nyakkendőjét, felemelte a karját, és közben azt kiáltotta:

– Hívják a mentőket, és hozzanak takarókat! – A körülötte álló férfiakon pillanatnyi zavar lett úrrá. A „hívják a mentőket” szavak most, szombaton, a Ráv zsinagógájában teljesen valószínűtlenül hangzottak, mintha csak egy szelet szalonnát vagy egy fél kiló garnélarákot kértek volna tőlük. Végül aztán, egy hosszú pillanat elteltével, két fiatalember felpattant és az ajtó felé iramodott, versengve egymással, ki ér először a telefonhoz.

Magasan felettük Esti Kuperman mozdulatlanul állt, noha a többi nő közül néhányan már elindultak lefelé, hogy lássák, tehetnek-e valamit.

Esti figyelte, ahogy férje a kezébe veszi a nagybátyja kezét, és paskolgatja, mintha csak vigasztalni akarná az öreget. Fel-

tűnt neki, hogy Dovid haja ebből a szögből nézve ritkásabb, mint korábban gondolta. Azt is megfigyelte, bár szinte csak akaratlanul, hogy Hartog már eltávozott a Ráv mellől, a gyülekezet orvosainak gondjaira bízva a magatehetetlenül heverő embert. A férfi félrevonja a hitközség vezetőségének három-négy másik tagját, és tárgyalnak valamiről. Az asszony most a *szidurra* fonódó csontos ujjaira pillantott. Körmei egészen elfehéredtek.

És ekkor egy pillanatra azt érezte, hogy súlyos damasztzárnyak kavarnak fel arca előtt a levegőt. A verdeső szárnyak akár körül is vehették volna, egyre lassabban, egyre nehezebben csapkodtak, végtelen lassúsággal körözve és emelkedve, jóval súlyosabb terhet cipelve magukkal, mint amekkorát egy olyan megfáradt öregember lelke jelent, akinek árnyékot észleltek a tüdején. A fuvalom elhagyta a helyiséget, és a verdeső szárnyak lüktetését egyre gyengébbnek érezte.

Esti kimerültséget érzett, mozdulni is képtelen volt. Dovid felpillantott a női karzatra, ahol a felesége szokott ülni, és panaszosan, ijedten felkiáltott:

– Esti! – Esti hátratántorodott a korlától, majd megfordult, és botladozva elindult a lépcsőházba nyíló ajtó felé. Halványan eljutott a tudatáig, hogy a nők közül néhányan megérintik, a karjukat nyújtják, hogy... Megsimogassák? Támogassák? Nem tudta eldönteni. Tovább folytatta útját a kijárat felé, és csak az járt a fejében, hogy most mennie kell, hogy itt most lesz valami, amit neki meg kell tennie.

És amikor a lépcsőn rohant lefelé a férfirészleg felé, csak akkor ötlött fel elméjében egy gondolat, amely egyszerre volt megdöbbenő és örömteli, egy gondolat, amely miatt rögvest elszégyellte magát. Miközben lefelé vágta a lépcsőn, lépteinek ritmusa visszatérő gondolatának ütemét visszhangozta: ha ez így van, akkor Ronit hamarosan hazajön. Ronit hazajön!

Éjjel róla álmodtam. De tényleg. Felismertem a szavairól. Álmomban hatalmas szobát láttam, könyvek sorakoztak benne a padlótól a mennyezetig, és a polcok csak nyúltak, terjeszkedtek egyre messzebb, úgyhogy minél jobban meresztettem a szemem, annál több vált láthatóvá látómezőm szélén. Ráésméltem, hogy egyedül csak a könyvek és a szavak léteznek, és hogy mindig is csupán ezek léteztek, és hogy a jövőben sem fog létezni rajtuk kívül semmi. Járkálni kezdtem; lépteim nem keltettek semmiféle zajt, és amikor lepillantottam, azt láttam, hogy szavakon járkálok, hogy a falak és a mennyezet és az asztalok és a lámpák és a székek mind-mind szavak.

Így hát továbbindultam, és tudtam, merre megyek, és tudtam, mit fogok találni. Elérkeztem egy hosszú, széles asztalhoz. Asztal, mondta az asztal. Asztal vagyok. Mindig is asztal voltam, és mindig is asztal leszek. És az asztalon volt egy könyv. És ő volt a könyv. Felismertem őt a szavairól. Az igazság az, hogy akkor is ráismerem volna, ha lámpa vagy szobanövény, vagy a Long Island-i autópálya mérethű makettje. Ő azonban hozzá nagyon is illő módon könyv volt. A borítóra nyomtatott szavak egyszerű és szép szavak voltak. De már nem emlékszem rájuk.

És én – mint az álomban az ember általában – tudtam, hogy ki kell nyitnom a könyvet. Kinyújtottam felé a kezem, kinyitottam, és elolvastam az első sort. Ahogy olvastam, a szavak visszhangot vertek a könyvtárszobában. Azt mondták, amit Isten mondott Ábrahámnak: „Té vagy az én kiválasztottam. Menj el ebből az országból, és menj el egy másik helyre, amelyet mutatok neked!”

Nem, ezt az utolsó részt csak én találtam ki. De a többi valóban így történt. Amikor aztán felébredtem, fájt a fejem, pedig sosem szokott, és úgy éreztem, mintha valaki az éjjel egy szótárt ejtett volna a koponyámra. Jó hosszú és forró zuhanyra volt szükségem ahhoz, hogy kimasszírozzam a szavakat az agyamból meg

a feszültséget a vállamból, és a végén persze már késésben voltam a munkából, úgyhogy elindultam gyalog a Broadwayn, taxit keresve, amit mindig csak akkor talál az ember, amikor épp nincs rá szüksége, és akkor egyszer csak hallottam egy hangot, mintha egyenesen a fülemből beszélt volna:

– Ne haragudjon, ön zsidó?

Erre megálltam, sőt, szinte ugrottam egyet, mert annyira közletről jött és annyira váratlanul. Úgy értem, különösen itt, New Yorkban, ahol amúgy is mindenki zsidó. Ekkor megfordultam, hogy lássam, ki az, és lám, bedőltem a létező legócskább trükknek, mert ott állt előttem egy pasas elegáns öltönyben, gondosan nyírt szakállal, kezében nagy köteg szórólappal és láthatóan azazal a szándékkal, hogy zsidókat toborozzon az ő százszázalékosan csúcsminőségű vallásához.

Szegény pasas! De tényleg. Ugyanis késésben voltam, tehát eleve rossz passzban bármi ilyesmihez. Ráadásul az éjjel volt az az álomom. Általában egyszerűen csak továbbmentem volna. De vannak olyan reggelek, amikor egyszerűen muszáj megtépni valakinek a tollát.

Így feleltem:

– Zsidó vagyok. Miért?

Persze ezt brit akcentussal mondtam, ami szemlátomást rögevest zavarba ejtette. Egyrészt már mondta volna is, hogy „hé, hiszen maga brit!”, mert ő meg amerikai, és ezt valahogy mindig imádják tudatni velem. Másrészt viszont ott volt Isten, aki épp bátorítóan susogott a fülebe, mondván: íme, itt van ez a nő, akit te, kedves barátom, most megnyerhetsz az igazságnak. A pasas tehát összeszedte magát. Itt most lelkeket kell megmenteni, és világot meghódítani.

– Megengedi, hogy felhívjam a figyelmét egy zsidó történelemről szóló ingyenes szemináriumra?

Aha. Hát persze. A pasas tehát nem az a fajta, hanem ez a fajta. Nem egy új vallást árul, hanem a régit; igyekszik visszahódítani az embereket a hithez. Zsidó történelemtől tartott ingyenes szemináriumok, péntek esti vacsorák egy kis bibliai számmisztikával fűszerezve. Nos, azt hiszem, ez működik is olyanoknál, akiknek sosem volt még részük ebben az élményben. Én azonban nem ilyen vagyok. Én tulajdonképpen akár még vezethetnék is ilyesmiket.

Így feleltem:

– Nem, köszönöm, most éppen tényleg nagyon nem érek rá.

És már épp hátat akartam fordítani, hogy továbbmenjek, amikor a pasas megérintette a kabátujjamat; igazából csak futólag végigsimított rajta a tenyerével, mintha a kabátom anyagát akarta volna megtapintani, de ez mégis elég volt ahhoz, hogy némiképp kiakadjak tőle. Már-már arra vágytam, hogy bárcsak inkább egy lubavicsi fiú szólított volna le, mert annak az izzadtságát és elszántságát ugyan már egy méterről is érezni lehet, de egy nőt sosem érintene meg. Akárhogy is, ez az én pasasom odanyújtott nekem egy szórólapot, és azt mondta:

– Mindnyájan nagyon elfoglaltak vagyunk. Rohanó időket élünk. Ám ez a mi ősi örökségünk megérdemli, hogy időt szakítsunk rá. Vegyen csak el egy szórólapot. A programjaink városszerte látogathatók. Bármikor nyugodtan csatlakozhat.

Elvettem tőle a szórólapot. Vettem is rá egy pillantást, és már éppen tovább akartam menni. De aztán mégsem mozdultam, hanem alaposabban szemügyre vettem. Újra és újra el kellett olvasnom, hogy sikerüljön megértenem, mit is látok. Az előlapon élénksárga matricán a következő felirat állt: „Hétfő esti különleges szeminárium – Tony rabbi beszél Ráv Krushka Napról napra című könyvéről és arról, hogy tanításait hogyan alkalmazhatjuk saját életünkben.” Tudtam én, hogy Ráv Krushka írt egy könyvet, de mikor került át ide? Mikor írta meg ezeket a tanításokat, ame-

lyek segítségünkre lehetnek az életben? És mikor kezdtek az ilyen, magukat „Tony rabbinak” nevező emberek érdeklődni irántuk?

A sárga matricára mutattam, és megkérdeztem:

– *Mi ez?*

– *Érdeklí Ráv Krushka? Ez egy nagyszerű előadás. Egyenesen a lényegét ragadja meg a Ráv tanításainak. Roppant lelkesítő!*

Szegény fickó! Nem ő tehetett róla. Legalábbis nem igazán.

– *Hogy hívják?* – *kérdeztem.*

Szélesen elmosolyodott.

– *Chaim. Chaim Weisenburg.*

– *Nos, Chaim, pontosan mi célból is csinálja ezt?*

– *Mit?*

– *Ezt, hogy álldogál az utcán, és szórólapokat osztogat a járókelőknek. Fizetést kap ezért? Vagy zsarolják?*

Chaim csak pislogott.

– *Nem, nem. Én önkéntes vagyok.*

Bólintottam.

– *Ezek szerint merő szívóságból csinálja?*

– *Azért csinálom, mert azt gondolom, hogy helyes csinálnom.*

A mi örökségünk...

– *Helyes – vágtam a szavába. – Örökség. Csakhogy amit maga itt árul, az nem örökség, igaz, Chaim? Hanem vallás.*

Kissé ingerülten és zavarodottan tárta szét a karját.

– *Én nem úgy mondanám, hogy árulom, inkább...*

– *Nem mondaná, hogy árulja? De hát nem kap valamit cserébe azért, hogy itt osztogatja a vallást? – Megpróbált válaszolni, de engem vitt tovább a lendület. – Nem ígérték-e magának, Chaim Weisenburg, egy jó helyet az eljövendő világban, ha sikerül néhány elbitangolt zsidót begyűjtenie? Nem ezért csinálja? A profitért? Nézzen szembe a dologgal, Chaim, csak önmaga miatt csinálja az egészet, nem igaz?*

Most már igazán mérges volt.

– *Nem! Egyáltalán nem! Nem erről van szó. Isten megparancsolta nekünk...*

– *Á, értem! Már sínen vagyunk. Szóval Isten parancsolta meg magának. Isten megmondja magának, hogy mit tegyen, és maga rögtön ugrik. Ezt is azért csinálja, mert azt gondolja, hogy Isten akarja ezt magától, igaz? Isten azt akarja, hogy találja meg az elbitangolt zsidókat, és terelje őket vissza az akolba?*

Chaim bólintott. Néhány arra járó felénk fordította a fejét, de egyikük sem állt meg.

– *Nos, tegyük fel, Isten valóban megparancsolta magának, hogy tegye ezt. De felmerült-e magában akárcsak egyszer is, Chaim, hogy vannak köztünk olyanok, akik nem akarják, hogy visszatereljék őket? Hogy vannak köztünk olyanok, akik nem akarják, hogy rájuk találjanak? Vannak köztünk olyanok, akik már megtapasztalták ezt az aklot, de túl szűknek és végesnek találták, inkább börtönnek, mint biztonságot nyújtó menedéknek. Gondolt-e már valaha arra, hogy Isten esetleg tévedhet is?*

Chaim kinyitotta a száját, majd újra becsukta. Azt hiszem, megértette, hogy semmiféle szemináriumon nem fogok részt venni. Darabokra téptem a szórólapot, és feléje hajítottam. Elismerem, néha roppant hatásvadász módon tudok viselkedni.

Amikor odaértem a metróállomáshoz, megfordultam, hogy egy pillantást vessék rá. Ő még mindig ott állt, engem bámult, és a szórólapjai ernyedten csüngtek a kezéből.

Dr. Feingold azt mondja, próbáljam meg jobban „érezni az érzéseimet”, úgyhogy most el kell ismernem, hogy az öreg Chaim jobban befészkelte magát a lelkembe, mint számítottam rá. Még akkor is ő járt a fejemben – meg az a sok féleszű, akik sorban állnak a „Ráv Krushka tanításairól” szóló szemináriumokra –

amikor nekiláttam a munkának. Sőt az egész munkaidő alatt ott motoszkált a gondolataim közt a dolog, ami pedig nálam eléggé szokatlan; rendszerint ugyanis kifejezetten élvezem, ahogyan a munka minden mást kiszorít a fejemből. Cégfinanszírozással, azon belül elemzéssel foglalkozom. Olyan munka ez, amely a teljes agykapacitásomat igénybe veszi. Szerintem valójában csaknem mindenkinek erre van szüksége, nem? Olyan erőpróbára, amelynek képesek vagyunk megfelelni, de amelynek teljesítéséhez minden kapacitásunkat és kvalitásunkat be kell vetnünk. Hogy ne maradjon bennünk hely a kétségeknek, az aggodalmaknak és a lelki válságoknak. Engednünk kell, hogy a feladat teljesen betöltsön minket, mert csak így tudjuk elvégezni a munkánkat. Dr. Feingold rákérdez: „hogyan ne legyen ideje gondolkodni, Ronit?“, és talán igaza van, de lehet, hogy ez az egész önvizsgálat kissé túl van értékelve. Akárhogy is, én szeretem a munkám, és jól is végzem. Egy új szerződésen kellett dolgoznom, amely teljes koncentrációt követel meg, ha az ember nem akar elkavarni egymillió dollárt, de Chaim valahogy mégis egész nap ott járt a fejemben. Folyton elképzelttem, ahogy ott áll az utcán, és osztogatja a szórólapjait. Vannak, akik továbbmennek, de olyan is, akik elvesznek tőle egyet. Ez utóbbiak közül aztán akadnak olyanok, akik telefonálnak, és a telefonálók közül kerülnek ki azok, akik végül részt is vesznek majd azon a szemináriumon. Chaim menő öltönyt visel. A szórólapok is igényes kivitelezésűek. Valószínűleg jól megy nekik. Alighanem most is épp százával botorkálnak vissza a bárányok az akolba. Elbizonytalanodom, egy kicsit legalábbis, ha a dolog üzleti részére, a költség-bevétel arányára és a várható haszonra gondolok. Ha meg lehet állapítani egy lélek értékét, akkor biztos van valahol valami hozzám hasonló figura, aki a valósi buzgóság üzleti számadatait csócsálja éppen.

És, igen, igen, dr. Feingold valószínűleg azt mondaná, hogy ha erre gondolok, az is csak ürügy, hogy ne kelljen más dolgokra gondolnom, de tudják, néha egyszerűen még magamnak is túl okos vagyok.

Tovább maradtam a munkahelyemen, próbáltam pótolni mindazt, amit nem tudtam elvégezni a nap folyamán, de ez persze sosem sikerül, mert az ember az este előrehaladtával egyre fáradtabb lesz, és a feladat elvégzéséhez szükséges idő egyre hosszabbra nyúlik. Végül arra eszméltem, hogy a mi részlegünkben már csak Scott meg én vagyunk bent, és arra gondoltam, hogy nemsokára majd odajön, és megpróbál beszélgetni velem – vagy nem. Mert ez a másik lehetőség, és ez még kellemetlenebb, mint az előbbi, úgyhogy inkább hazamentem. Anélkül, hogy elköszöntem volna tőle.

Mivel utazás közben jól lehet merengeni, gondolataim Chaim-tól és „Tony rabbitól” London felé terelődtek, és ez sosem vezet jóra. És persze amikor sötétedés után hazaértem, eszembe ötlött, hogy péntek este van, amire pedig sosem jó rádöbenni. És eszembe jutott az anyám: kevés róla őrzött határozott emlékem egyike – talán mert olyan gyakran láttam így –, amikor péntek esténként meggyújtja a szombati gyertyákat azokban a hatalmas, levelekkel és virágokkal borított ezüst gyertyatartókban.

És tudtam, hogy gondolataim innentől kezdve sem fognak kevésbé szentimentális mederben folyni. Márpedig most egyáltalán nem voltam ráhangolódva egy olyan vidám estére, amikor órákig azon merengek, mennyire nem volt senki az életemben, aki valaha is olyan őszintén szeretett volna, mint ő, úgyhogy inkább töltöttem magamnak egy nagy pohárral, és lefeküdtem aludni.

Aznap éjjel senkiről és semmiről nem álmodtam, és ez így volt jól. Amikor másnap reggel felébredtem, már későre járt. Elsétáltam a 83. utcába, a Természettudományi Múzeumhoz, de mire odaértem, már bezárt, ahhoz meg túl hideg volt, hogy a parkban üldögéljek.

Fel is hívhattam volna valakit, hogy menjünk el vacsorázni, vagy elmehettem volna moziba, de egyiket sem tettem, csak figyeltem, ahogy múlik az idő, ahogy kergetik egymást az órák, s végül besötétedik.

Este nyolckor már körülbelül egy órája sötét volt, és éppen azt fontolgattam, hogy rendeljek valami kaját, amikor megszörrent a telefon. Felvettem, de nem szólt bele senki, majd lélegzetvétel halk nesze ütötte meg a fülem. Tudtam, hogy Dovid az, még mielőtt megszólalt volna. Mindig ezt csinálta, amikor telefonált – hallgatott egy darabig. Mintha azon tépelődne, hogy végül is örülni fog-e az ember annak, ha hallja a hangját.

Már a hallgatásából tudtam, ki az, és miközben azt kérdezte, „halló, te vagy az, Ronit?”, nekem már az járt a fejemben, hogy... akkor tehát nem dobtad ki a lapjaimat. Sosem válaszoltál, de megtartottad őket, felírtad az új telefonszámokat, az új címeiket. A vicces az, hogy egyáltalán nem jutott eszembe azon gondolkodni, vajon miért hívhat. Inkább azon igyekeztem, hogy ki ne bukjon belőlem: „Mi a faszért nem hívtál már előbb?”

– Ronit? Te vagy az?

Ráeszméltem, hogy az előbb nem válaszoltam.

– Én hát. – Úristen! De amerikai ez a duma!

– Ronit?

Úgy látszik, nem volt meggyőzve.

– Igen, én vagyok az, Ronit. Ki beszél? – Nem akartam megkönnyíteni a dolgát.

– Ronit, itt Dovid.

– Szia, Dovid! Mi újság? – Olyan vidám hangon mondtam ezt, mintha nem hat éve, hanem hat hete beszélünk volna utoljára.

– Ronit – mondta újra. – Ronit...

Miközben Dovidot hallgattam, aki képtelen volt egyebet tenni, mint a nevemet ismételtetni, eltűnődtem, miféle földrengés rázhatta meg azt a kicsinyke világot, hogy végül mégiscsak elővette a névjegykártyámat, megnézte a számomat, és tárcsázott. És akkor arra gondoltam, hát persze. Nincsenek véletlenek.

– Ronit – ismételte Dovid.

– Mi a baj, Dovid?

Dovid mély levegőt vett, és azt mondta, hogy meghalt az apám.